

TAMMI

A woman with dark hair styled in an updo, wearing a blue and black patterned dress with white lace trim, sits on a wooden bench outdoors. She is looking towards the camera. The background features a yellow building with windows and green foliage. The text 'PIRJO TUOMINEN' is overlaid in large white letters, with 'Vallasrouva' in a smaller, italicized font below it. A decorative white floral graphic is positioned behind the text.

PIRJO
TUOMINEN
Vallasrouva

PIRJO
TUOMINEN
Vallasrouva

TAMMI
HELSINKI

Pirjo Tuomisen romaanit

- Vallasrouva, 2020
Opettajatar, 2019
Tulen väri punainen, 2017
Hiljaiset huvimajat, 2016
Toinen silmä päivä, toinen yö (Mailis Sarka -sarja), 2014
Muistatko Marjatan? (Mailis Sarka -sarja), 2013
Silkipunos (Mailis Sarka -sarja), 2012
Tuonelan joutsen (Mailis Sarka -sarja), 2011
Perintömaat, 2010
Naistenvälssi, 2009
Kotiopettaja, 2008
Maan nälkä (Satakunta-sarja), 2007
Alakuloinen romanssi, 2006
Linnat, 2005
Vihreät oksat, 2004
Kultavainiot (Satakunta-sarja), 2003
Sillat yli joen (Satakunta-sarja), 2002
Itkevät syvät vedet (Satakunta-sarja), 2001
Mies metsätieltä, 2000
Täydellinen nainen, 2000
Kaarina Hannuntytär, 1999
Tulen pojat, veden tyttäret (Kokemäki-sarja), 1998
Kuningasväylä (Kokemäki-sarja), 1997
Suuren joen maa (Kokemäki-sarja), 1996
Hakaniemen kaunis Helene, 1995
Huvila Aurinkorannikolla, 1994
Ylpeät purjeet (Alaska-sarja), 1993
Villit vedet (Alaska-sarja), 1992
Hovikosken valtiatar (Suuriruhtinaanmaa-sarja), 1991
Ruukinkartanon rouva (Suuriruhtinaanmaa-sarja), 1990
Kenraalitar (Suuriruhtinaanmaa-sarja), 1989
Edustusrouva, 1987
Herrasmies, 1987
Jälkeemme kukkiva maa, 1986
Puoliherran huone, 1986
Nukkeleikki, 1985
Puhtaana käteen, 1984
Keskeneräinen elämä, 1983
Sinun vuorosi tulee, 1983
Myrttiseppeleet, 1982
Arvoisa rouva Marie, 1981
Tuuliajolla, 1980
Sinisilmä, 1979
Mariaana, Vantaan tytär, 1978

Henkilöt

1870–1886

AKILAN JA RIIALAN KARTANON VÄKI

Rosa Örn, vapaaherratar eli Priiarinna

hänen lapsensa Rosina, Peter ja Karola

Matami Greta Mopp, virallisesti Falck, emännöitsijä

hänen miehensä Anders Falck eli Atte, isännöitsijä

heidän tyttärensä Maria Teresia eli Tessa

Jesper Rönni, pehtori

Felix Thule, forsmestari

Sigge Johansson, puukhollari

hänen vaimonsa Reetta Johansson

heidän poikansa Kalle Johansson

Antonia Kyrö eli Toni, Rosan suojatti

Pettersonit, isä ja poika, kartanon kalastajat

Selma Salmen, Suontaan koulun opettajatar

Markus Hamilton, arkkitehti, Kotkankallion suunnittelija

hänen sisarensä Lilian Hamilton

KAUNISLAHDEN KARTANON VÄKI

Artur Sollman, tehtaanomistaja, vuorineuvos

hänen aikuiset lapsensa Karl Gustaf ja Filip

Karl Gustafin vaimo Maja

heidän lapsensa Karl Artur, Sofia ja Anne Marie

emännöitsijä Martha Möör

LIELAHDEN KARTANON ASUKKAAT

Ebba Balck, tilanomistaja, Rosan äitipuoli
luottopalvelija Natalia eli Natti
piiat Valpuri, Elin, Riina

KÖNIGSBERGIN BREMERIT

Matias, tukkukauppias, agentuuriliikkeen omistaja
Sally, hänen vaimonsa ja Rosan sisar
heidän lapsensa Johan, Linda ja Karolina

HERZOG RATHIN LINNAN ASUKKAAT

kreivi Paul Herzog
kreivitär Gertrud eli Gerti
heidän lapsensa August, Rudolf ja Cecilia eli Sissi
sukulaistäti Blanka Herzog
neiti Edith
miekkailunopettaja Elliott Satter
pastori Simon Trittbürg

SISÄOPPILAITOS BRANDENBURGISSA

Lucrezia von Waldburg eli Abbedissa
Hildegard ja Margaretha Reuss, opettajattaria
sisar Anna

JYVÄSKYLÄN SEMINAARI

Elsa Ström
Minna Merklin

Akilan kartanossa Hämeessä

Rosa Örn pyyhkäisi hikipisarat otsaltaan.

Helle piinasi Hämettä siinä kuin Uttamaata ja Varsinais-Suomea. Myös Akilan kartano Vanajaveden rantamilla kärsi kuivuudesta, kenties muita raskaamminkin, olihan se etelänsuuntaisilla rinteillä. Pellot huusivat vettä, karja joutui järsimään kellastuvia nurmia ja joen pohjakivet paistoivat näkyvissä.

Rosa laski kynän kädestään ja laittoi sen telineeseen. Hän sulki mustetolpon ja huokaisi.

”Väsyttää”, hän sanoi kuvalleen, joka heijastui himmeänä ikkunalasista. Hän oli tapansa mukaan tehnyt pitkän päivän ja tutki vielä iltamyöhällä tilikirjoja konttorissa.

”Sinullakin on kuuma, koira parka.”

Rosan lemmikki, pieni mäyräkoira Keisari, makasi viileällä lattialla kieltään riiputtaen.

Ulkona hämärtyi hitaasti keskikesän yö. Taivas liekehti vielä tulenkarvaisena Vanajaveden takana. Ei tähän aikaan vuodesta pimeää tullutkaan. Kaikki ikkunat olivat avoinna, jotta sisään pääsisi edes hitunen viileyttä.

Oli ollut niin kuumaa! Vapusta juhannukseen oli eletty kuivaa kautta, ei ollut satanut kertaakaan seitsemään viikkoon.

Metsät olivat rutikuivat puhumattakaan pelloista, joilla kitui matala oras jaksamatta kasvattaa kortta.

Akilan puutarha virkistyi hiukan illan tultua, mutta päivän paahtavassa auringossa lehdet riippuivat alakuloisina, ruoho kellastui, ja jokainen kukkiva kasvi kiirehti saattamaan maailmaan siemeniä. Jo olivat kukkineet sireenit, pihlajat, ruusutkin, ja vain huolellisesti kastellut perennat jaksoivat esitellä kau-
neuttaan hiukan pidempään.

Kirjoittaessaan kirjettä sisarelleen Sallylle Rosa oli kuul-
lut, miten vesitynnyriä vetävä vanhanpuoleinen hevonen oli kopsutellut ylös puutarhan mäkeä, kavioiden ääntä olivat säes-
täneet iäkkään Oskarin, puutarharengin, verkkaiset askeleet kuivalla soralla.

Sisällä isossa talossa oli hiljaista. Rosa nojautui hetkeksi tuoliin muistellen onnellista aikaa, jolloin Akilan päärakennus oli kaikunut lasten naurusta ja askelten äänistä. Painavam-
mat askeleet olivat usein suuntautuneet Rosan taakse hänen kirjoittaessaan ja Helmer, rakastettu ja kaivattu edesmennyt puoliso, oli painanut suudelman vaimonsa tummille hiuksille.

Joskus vieläkin Rosa oli kuulevinaan Helmerin äänen ja toisinaan puheli miehelle kuten aina ennen.

Lapset olivat jo miltei aikuisia, ja Helmer oli levännyt Akilan kirkkomaan hautakappelissa monta aivan liian pitkää vuotta.

Puutarharenki yskähteli ja kolisteli sankoja. Keisari ei edes nostanut päätään, mutta hipaisi kylmällä kuonollaan Rosan nilkkaa. Uskollinen seuralainen! Rosa kumartui silittämään Keisarin silkinhienon karvan peittämää päätä.

Rosa rakasti puutarhaansa ja nääntyi itsekin sen kärsimystä seuratessaan. Vaikka kuinka olisi kannellut kastelukannuja perennapenkeille ja taimilavoille, taistelu hehkuvaa hellettä vastaan tuntui toivottomalta.

Akilan maiden läpi virtaavassa joessa oli niukasti vettä. Onneksi takana olivat ajat, jolloin pelkkä veden voima oli pyörittänyt jokivarren teollisuuslaitoksia. Nyt elettiin jo höyryn aikaa. Laitokset toimivat yötä päivää, piipuista kohosivat savupatsaat yötaivaalle, ja taukoamaton kolke, sahojen kimeästi viiltävä ääni ja pajojen piipuista purkautuvat kipinäsuihkut loivat tutun, turvallisen elämisen tunnun. Näin öisin lastauspaikoilla oli hiljaista, ovet olivat lukossa, ja vain jokivarressa liikkui väkeä.

Kartanolla ja karjapihalla vallitsi hiljaisuus. Karja oli laitumella etsimässä yhä niukemmaksi käyvää ravintoa. Siellä majailivat niin lehmät, hevoset kuin lampaat. Sikalan asukit yöpyivät nekin ulkotarhassa. Vain kanalassa nukuttiin tutuilla orsilla yön lyhyet tunnit.

Rosa jätti kirjoituspöytänsä ja siirtyi lasikuistille, josta saattoi nähdä miltei koko Akilan puutarhoineen, karjapihoineen ja rantoineen. Jokivarren laitokset olivat kauempana mäen alla, mutta kuuluivat edelleen saumattomasti Akilan maisemaan.

Keisari tassutti mukana, sen kynnet napsuttivat lattiaa vasten.

Rosan katse kiinnittyi omituiseen savuun, joka ei noussut piipuista, vaan levisi mustana verhona jokirannan ylle. Ikävä muisto palasi Rosan ajatuksiin, samanlainen savu oli aikoinaan levinnyt järven rannalta ylös mäkeä tavoittelemaan itse kartanoa. Hän ei voisi koskaan unohtaa yötä, jolloin puukhollari Johanssonin sauna oli syttynyt tuleen ja palanut kivijalkaa myöten.

Sanoivat, että Johanssonin vaimo oli hulluuden puuskassa sytyttänyt sen tahallaan. Rosa ei voinut uskoa väen keskuudessa liikkuvaa juorua.

Reetta Johansson oli elänyt hiljaista, syrjäänvetäytynyttä

elämää, hän hädin tuskin keskusteli edes miehensä ja poikansa kanssa. Vain Rosa ja matami Mopp kävivät häntä tapaamassa, mutta hekin yhä harvemmin, sillä Reetta oli vaitelias ja sulkeutui yhä enemmän omaan maailmaansa.

”Reettaa olisi pidettävä silmällä”, Johansson oli sanonut Rosalle jo paljon ennen onnettomuutta. ”Hän ei saisi puuhata keittiössä vaikka tahtoo, sillä on jo pari kertaa ollut polttaa koko talon. Mutta emme me Kallen kanssa voi olla alituisesti vahtimassa mitä äiti saa aikaan.”

Sen kuultuaan Rosa oli ehdottanut, että Johanssonit söisivät kaikki kartanon pöydässä, mutta Johansson oli pudistanut päätään. ”Ei Reetasta ole ateriaomaan ihmisten seurassa.”

Rosa oli ymmärtänyt.

Eräänä edelliskesän yönä oli Johanssonien rantasauna kuitenkin leimahtanut liekkiin ja ehtinyt palaa perustuksiaan myöten ennen kuin liekit ja savu huomattiin. Kaikeksi onneksi yövartijat jokivarren tehtailla olivat olleet valveilla ja kiirehtineet suojaamaan Johanssonien huvilaa sekä muita lähistön taloja, ja tulen voima oli saatu rajoitetuksi.

Palon jälkeisenä päivänä Johansson oli tullut tapaamaan Rosaa. Mies oli ollut kalmankalpea ja väsymys painoi häntä raskaasti.

”Vapaaherratar, minun on pakko keventää mieltäni. Ei saunan palo ollut vahinko. Reetta teki sen tahallaan. Sytytti saunan ja jätti palamaan.”

Rosa ei ollut uskonut korviaan.

”Tahallaanko? Eiköhän Johansson erehdy pahemman kerran.”

”Kalle näki äitinsä tulevan saunalta hetkeä aikaisemmin. Emme olleet kylpeneet sinä iltana eikä ollut siihen aikomustakaan, joten vahinko se ei ollut.”

”Voiko siitä olla varma? On ollut kuivaa ja tuulista.”

”Varmaa se on, ikävä kyllä. Minun on jaksettava vahtia vaimoani entistä tarkemmin. Etenkin Kallelle tämä on raskasta.”

”Sauna on Johanssonin eikä kartanon, emme vaadi Reettaa vastuuseen, joten minun osaltani Johansson voi olla huoletta. Ymmärrän kyllä, miten vaikeaa tämä teille on.”

Rosa ei ollut ehdottanut Reetan käyttämistä lääkärissä Hämeenlinnassa koska tiesi, miten vahvasti Johansson oli vastustanut ajatusta. Reettaa oli pidetty omituisena Kallen syntymästä saakka, mutta maaseudun kylillä oli totuttu oudosti käyttäytyvään väkeen. Kaikki pelkäsivät houruinhuoneita eikä ketään haluttu lähettää niihin, jollei ollut aivan pakko.

Niin asia oli jäänyt silleen. Johanssonin miehet olivat rakentaneet uuden saunan, ja juorut hiljenneet.

Tuo kaikki ei palannut nyt Rosan mieleen sattumalta.

Puuskainen tuuli huojuutti puiden oksia yltyen välillä pyörteisiksi puhureiksi, jotka taivuttivat latvat luokille. Ne kiskoiivat maasta hiekkaa ja multaa tomupilviksi kuivan nurmikon ylle. Savun haju kantautui Rosan nenään saakka, eikä se ollut tavallista, lämmityksestä syntyvää palavan puun ja höyryn sekoitusta, vaan siihen liittyi öljyn, asfaltin ja maalin katku.

Jossain palaa!

Ennen kuin Rosa ehti ottaa askeltakaan, savupilvi nousi jo paksuna, mustana ja liekehtivänä jokilaakson ylle. Kipinöitä sinkoili sen mukana, ja niihin tarttui myrskyisäksi äityvä tuuli. Jokivarressa oli havahduttu, siellä kalkkasi jo hätäkello, ja ihmisiä juoksenteli sinne tänne sekavina ryhminä. Kipinät näyttivät tanssivan ilmassa joka suuntaan, ne tavoittivat hiilivajan katon ja halkovaraston kuivat, pitkät rivit. Kattoja syttyi palamaan, myrsky repi niistä pian suuria kappaleita, jotka lensivät pitkien matkojen päähän sytyttäen uusia liekkejä joka suunnalla.

”Akila palaa!”

Kotkankalliolta saakka vastasi kaiku kauhistuneisiin huutoihin.

”Auttakaa, koko Akila on tulella!”

Ei vain jokilaakso tehtaineen, vaan koko suuri kartanokylä oli tuhon partaalla.

Rosan kauhistunut katse kiersi näkymää: Akilan vanhaa herraskartanoa siipirakennuksineen, aittoineen, karjapihoinen eli kaikkea sitä rakasta mihin hän oli ehtinyt avioliittonsa aikana kiintyä. Hän siirsi katseensa jokirantaan, missä Akilan tehtaat, sahat ja myllyt tuottivat työtä ja tavaraa.

Rosa huusi hätääntyneenä, mutta kukaan ei kuullut häntä. Päärakennuksessa ei ollut muita, lapset olivat matkoilla kuka missäkin, ja palveluskunta nukkui kuumana vuodenaikana viileissä aitoissa.

Rosalla oli hätä väkensä takia. Muutamat kartanon palkollisista olivat jo havahtuneet jokirannasta kantautuvaan hätäkellon kuminaan. Palo synnytti outoja ääniä, jyskettä, rätinää ja huminaa, ja hirsiseinien raoista tunkeutui vahva savun haju aittoihin. Rosa nappasi Keisarin kainaloonsa ja juoksi ovelta ovelle, hakkasi niitä nyrkeillään ja huuteli väkeä hereille. Pian kartanon pihalla seiso i ihmisjoukko katselemassa jokirannan palavia laitoksia avuttoman hämmennyksen vallassa.

”Ei auta aikailla”, Rosa huusi. ”On kasteltava päärakennuksen kattoa ja seinä minkä pystymme!”

Vettä oli kuitenkin vähän, ainoastaan puutarhan kastelua varten varattu tynnyrillinen, jonka hevonen oli kiskonut mäelle illansuussa. Ylätalon kaivojen vedenpinta oli laskenut pelottavan alas. Jokirantaan ei ollut enää menemistä. Tehtiin mitä voitiin, haettiin varastosta käsikäyttöinen pumppu ja ruiskutettiin vettä rakennusten katoille ja seinille.

”Eipä taida auttaa”, Rosa huokaisi matami Moppille, Akilan

emännöitsijälle, jonka kasvoilla helmeili hiki valuttaen juovia noen mustaamille poskille. Tuulen mukana levisi jokirannasta mustaa savua kaikkialle.

”Katsokaa! Silta palaa!” Rosa kauhistui. ”Nyt siellä alhaalla ei päästä enää joen yli. Herranen aika, katso Mopp, tuli on tarttunut työväen mökkeihin ja tuolla kauempana palaa jo latokin.”

Karjasuojat yksi toisensa jälkeen alkoivat savuta ja pian leimahtivat liekit tummaan yöhön. Laitumilla pelästynyt karja vetäytyi kauemmas metsänreunoille.

”Onneksi elikot ovat laitumella”, matami Mopp huokaisi vuorostaan. ”Jos ne olisivat sisällä karjasuojissa... puistattaa ajatellakin sellaista!”

Jokirannan liekkimeri lainehti korkeana, halkopinot paloivat yhtenä roihuna. Tehtaiden työväki pakeni perheineen palavista mökeistään kohti kartanoa, kunnes huomasivat sen rakennusten olevan samassa vaarassa.

”Lopettakaa turha kastelu”, Rosa huusi, ”aletaan tyhjentää päätäloa, viedään niin paljon kuin ehditään tuonne koivikon taakse. Jospa isot puut suojaisivat hiukan tulelta, ei koivu pala niin nopeasti kuin mänty, joka roihuaa yhtenä liekkinä!”

Ihmiset ryntäsivät tyhjentämään kartanon saleja. Muodostettiin pitkiä ketjuja, joita myöten siirtyi huonekaluja, tauluja, mattoja, kattokruunuja ja kaikenlaista pienempää tavaraa hyvää vauhtia koivikkoon. Kauempaa kyliltä alkoi virrata uteliaita, paljon tuli Rosan perustaman Suontaan koulun oppilaita kotiväkensä seurassa, ja he kiirehtivät auttamaan tyhjennyksessä.

Mopp komensi naisjoukkoa, joka siirsi turvaan keittiön kalusteita ja keittovälineitä. Posliinikaappia ja hopeasenkkiä tyhjennettiin kiireen vilkkaa Rosan avattua ne avainnipusta kaivetuilla avaimilla. Naiset kantoivat turvaan liinavaatesäilön ja vaatekirstujen aarteita. Ne jäivät lojumaan pitkin ja poikin

sinne tänne asteltujen pöytien ja sohvien päälle. Mopp silmäili vaatekasoja huokaillen raskaasti.

”Milloin nämä saadaan takaisin paikoilleen? Savu ja vesi turmelee sen minkä tuli säästää.”

Rosaa suretti edesmenneen miehensä Helmerin laaja kirjasto. Sen hyllyjä yritettiin tyhjentää, mutta kun ei ollut laatikoita eikä kirstuja minne kirjat sijoittaa, työ näytti epätoivoiselta.

Samaa saattoi jo sanoa itse kartanon päärakennuksen kohdalosta. Vaikka kattoa ja seiniä oli yritetty kastella, oli rakennus kuitenkin pitkän hellesään kuivaama. Vanha talo syttyi palaamaan miltei räjähdysken voimalla kipinöiden saadessa siitä otteen. Hetkessä alkoivat liekit nuolla kattoa hypähdellen ullakolle ja sieltä vihaisen pyörteisen tuulen voimalla aina vain alaspäin kunnes saavuttivat korkean kivijalan. Suuri rakennus oli ilmiliekeissä, ja ihmiset katselivat tuhoa kauhistuneina ja lumoutuneina. Tuntui uskomattomalta nähdä kylän suurimman talon katoavan tuhkana tuuleen niin, että pian vain uunit savuhormeineen kertoivat missä nuo ennen niin hienot ja kaihoja ulkopuolisissa herättäneet salit, förmaakit ja kamarit olivat sijainneet.

Muutamassa tunnissa koko Akila oli menetetty. Myös jokirannan laitokset varastoineen ja työväen asuntoineen olivat enää pelkkiä tuhkaläjjiä ja raunioita.

Rosalla ei ollut varmaa käsitystä vakuutuksista. Oliko niitä ja miten ne voisivat korvata menetykset? Jokirannan laitoksista ja herraskartanon rakennuksista hän tiesi sen verran, että vakuutuksia oli ainakin suunniteltu otettavaksi uudessa Maaseudun paloapuyhtiössä. Mutta oliko niillä jo voimaa, sitä Rosa ei tiennyt.

Suunnattoman kiitollisena hän kuitenkin totesi, ettei

ihmishenkiä ollut ainakaan kartanossa menetetty. Keisari vikisi Rosan jaloissa, eikä päärakennuksessa muita lemmikkejä ollutkaan. Karjakin oli säästynyt. Vain kanalassa oli palanut joukko kanoja, jotka eivät olleet suostuneet lähtemään häkeistöön vaikka ovet olivat avoinna.

Vain pienimmät lapset nukahtivat paloyönä. Kukaan muu tuskin ummisti silmiään kesäyön lyhyinä hetkinä. Eipä ollut paikkaakaan, missä levähtää. Koko Akilan kartanoalue oli tuhkana lukuun ottamatta vierassiiven toista päätä, jossa oli säästynyt kaksi kamaria, nekin mustan noen tahrimina.

Yhtä ankeaa oli jokirannassa. Rosa samosi sinne kahlaten tuhkassa ja karrelle palaneessa ruohikossa. Hän oli pessyt kätensä ja kasvonsa kaivolla, mutta hänellä oli edelleen yllään edellispäivän repaleinen ja nokinen vaateparsa. Keisari seurasi häntä apean oloisena.

Akilan forsmestari Felix Thule seisoi halkovaraston lähellä silmäillen kyteviä tuhkakasoja epäluuloisesti.

”Huonoa onnea on riittänyt joka paikkaan”, hän sanoi nähdessään Rosan. ”Tuli voi leimahtaa uudelleen, kun tuuli nousee.”

”Mielessäsi ovat Akilan metsät, tiedän sen. Mitä me voimme tehdä?”

”Jatkaa sammutustöitä. Joka ainoa mies on laitettava nostamaan ja kantamaan vettä joesta raunioihin.”

”Olipa hyvä, että satuit olemaan paikalla”, Rosa sanoi tuntien kiitollisuutta kaiken kurjuuden keskellä. ”Vaikka väkeä on paljon, puuttuu ripeitä johtajia. Ihmiset ryntäilevät peloissaan sinne tänne ja vain harva pystyy käyttämään aivojaan hädän keskellä. Oletko nähnyt Falckia tai Johanssonia? Meidän on löydettävä heidät ja koottava voimat.”

”Näin isännöitsijä Falckin jokirannassa. Hän yrittää mie-

hineen saada siltaa sellaiseen kuntoon, että sen pystyy ylittämään ainakin jalkaisin. Jos pääsisi hevosella, niin aina parempi. Johansson sen sijaan sanoi käyvänsä kotona katsomassa, onko talo vielä pystyssä ja vaimo kunnossa.”

”Tuuli käy Vanajaveden suunnalta, joten järvenrannan talot lienevät säästyneet.”

Felix Thulen työmaana Akilassa oli selvittää sen suurten metsien mahdollisuuksia. Akilan ja siihen kuuluvan Riialan kartanon koskemattomat metsäalueet levisivät tuhansien hehtaarien laajuisina Vanajaveden rantamilla. Felix oli syvästi kiinnostunut metsien hoidosta ja edusti siinä kehityksen viimeisimpiä virtauksia. Metsillä oli tähän asti ollut merkitystä vain rakennustarvikkeiden ja polttopuiden ehtymättöminä varastoina. Joillakin seuduilla metsät olivat pahasti heikentyneet rautaruukkien takia, koska ne nielivät rajattomasti hiiltä masuuneissaan, ja hiiltä taas saatiin polttamalla puuta mii- luissa. Toki metsästä saatiin kaskeamalla ja raivaamalla uutta viljelysmaata ja metsästyksen kautta myös riistaa ruokapöytiin. Mutta puutavaralla ei vielä ollut suurisuuntaista käyttöä, vaikka sahat tuottivatkin tavaraa niin kotimaahan kuin maailman markkinoille.

Tilanne oli kuitenkin nopeasti muuttumassa. Puutavaran ostajia liikkui nyt vilkkaasti maaseudulla, eikä heillä kaikilla ollut pussissaan puhtaita jauhoja. Oli myös alettu tarjota houkuttelevia rahasummia jokivarsien maanomistajille. Kosket ja uittoväylät olivat saamassa kokonaan uudenlaista merkitystä.

Rosan Felixille antama tehtävä oli äkkiä muuttanut muotoaan. Akila oli palanut, ja sen suuret metsäalueet olivat suuressa vaarassa tuulen voimistuessa ja pyöritellessä savuavien raunioiden kipinöitä.

”Surkeaa tuhoa”, Felix manasi. ”Ryhdyn oitis toimeen. Meidän on koottava kaikki liikenevä väki jälkisammutukseen.”

”Teepä niin. Onneksi ihmiset ja eläimet säästyivät. En ole ehtinyt edes ajatella huomista päivää. Miten saan kaikille katon pään päälle ennen syksyä?”

”Kaikki aikanaan, Rosa-rouva. Nyt otamme hetken kerrallaan, muuten voimasi loppuvat.”

Isännöitsijä Atte Falck oikaisi noen ja tuhkan peittämän pihan yli heidän luokseen.

”Rannan suunnalla säästyivät lautatapuleita. Miehet saavat tuossa tuokiossa tehdä jalankulkusillan joen yli. Se laitetaan vanhojen kiviarkkujen päälle.”

”Eipä näitä raunioita ilokseen katsele”, Rosa totesi. ”Paljon purkutyötä nämä teettävät.”

”Raaka-ainevarastot ja valmisvarastot ovat nekin tuhkana, ja meidän on aloitettava aivan alusta.”

”Sitä on harkittava”, Rosa sanoi mieli matalalla. ”Voipa olla, ettei tähän jokirantaan enää nouse ainuttakaan laitosta.”

Falck vaihtoi katseen Thulen kanssa.

”Sekin on yksi vaihtoehto”, Falck myönsi.

Rosa ymmärsi mitä mies ajoi takaa. Kannattiko enää huolehtia raunioiden purkamisesta ja hävittämisestä? Jokirannan maisema oli pilalla, ja se pysyisi rumana hamaan tulevaisuuteen.

”Entä meidän työväkemme?” Rosa muistutti tuhon lannistamia miehiä. ”Heidänkin asuntoonsa ovat palaneet.”

Miehet silmäilivät toisiaan ja pudistelivat päätään.

”Mitä me voisimme tehdä? Emme tarvitse heitä ennen kuin saamme tuotannon käyntiin, ja se vie aikaa. Lisäksi löydämme helposti uutta väkeä.”

”Mutta emme voi jättää heitä pulaan!”

”Priiarinna”, Falck sanoi rauhoitellen, ”ainoastaan muutamilla ammattimiehillä on merkitystä, heitä tulemme tarvitsemaan jatkossakin. Muut joutuvat huolehtimaan itse itsestään.”

”Heillä on perheet, lapsiakin. Monella on lehmä, porsas, lammas, kuttu...”

”Se on valitettavaa. He joutuvat kuitenkin vastaamaan omasta elämästään.”

Rosa nosti ylpäästi leukaansa. ”Falck, tuo on totta, mutta se ei ole oikein. Mieheni piti kovin tärkeänä, että työväestä pidetään huolta.”

”Mikään ei estä rouvaa jatkamasta samaan malliin, mutta sen hinta on korkea. Olen periaatteessa samaa mieltä, mutta rahat ovat rouvan.”

Rosan teki mieli huutaa, että hänellä oli tarpeeksi huolia jo Akilan kartanon väestä, joku muu voisi tukea häntä huolehtimalla tehtaan työläisistä, mutta hän sulki suunsa.

Johansson, Akilan puukhollari, saapasteli paikalle kalpeana ja uupuneena.

”Kai he löytävät jostakin katon päänsä päälle ja etsivät uudet työpaikat”, Johansson tokaisi. ”Heidän olisi pitänyt olla huoleellisempia tulen käsittelyssä tai ainakin sammuttaa palo alkuunsa. Annamme tutkia asian ja etsiä paloon syyllistyneet ja sammutustyön laiminlyöneet miehet.”

Sanat viilsivät Rosan sydäntä. Ajat olivat nyt toiset kuin Helmerin aikana, jolloin patruuna oli kantanut vastuuta väestään. Mutta niin Falck kuin Johansson olivat tavallaan oikeassa. Tuho oli ollut niin hirvittävä, ettei kukaan ymmärtänyt sen mittasuhteita ja merkitystä.

Thule siirsi puheen jälkisammutukseen. ”Tässä vaiheessa jokaiselle miehelle riittää työtä vahtimassa raunioita ja hankkimassa vettä jokirannasta.”

Rosa oli kiitollinen Thulen ottamasta vastuusta. Hän erosi miehistä alkamatta riidellä perheiden kohtalosta. Ei hän olisi jaksanutkaan. Tulipaloyö oli imenyt hänestä viimeisetkin voiman rippeet.

Kartanon väki ja työmiesten perheet olivat leiriytyneet taitavasalle puutarhamäelle. Heidän vähäiset karjansa olivat jo ennestään Akilalta vuokratuilla laitumilla, eikä niillä ollut hätää. Naisväki kävi lypsämässä lehmät, kiulut olivat sentään säästyneet tulelta laitumen reunalla sijaitsevassa maitokammarissa, missä maito käsiteltiin suviaikana. Kartanon keittiöstä oli pelastettu astioita. Avotulella keitettiin yhteisvoimin ruokaa elintarvikkeista, joita oli haalittu kokoon.

Rosa kutsui koolle kartanon työtä johtavat miehet ja naiset sekä pyysi työmiehiä valitsemaan joukostaan muutaman edustajan.

”Meidän on päätettävä yhdessä mitä teemme. Siis mitä pysytymme tekemään näissä surkeissa oloissa. Ihmiset tarvitsevat katon päänsä päälle, ruokaa ja vaatteita.”

Paremmassa puutteessa he istuivat kulottuneella nurmella. Rosa katseli ympärilleen. Keisari makasi keränä hänen jaloissaan. Sen turkki haisi savulle. Vierellä hengitti raskaasti Greta Mopp, Akilan jyrkävä taloudenhoitajatar, jolla oli hankaluuksia painonsa ja kankeutensa takia. Gretan mies isännöitsijä Atte Falck oli niin väsynyt, etteivät silmät olleet pysyvä auki. Parisunnan talo oli muiden joukossa joutunut liekkien kitaan.

Puukhollari Sigge Johansson istui maassa poikansa Kallen vieressä, mutta tavoitettuaan Rosan katseen ja saatuaan tältä hyväksyvän nyökkäyksen mies nousi ja viittasi pojan mukaansa. Johansson oli huolissaan vaimostaan, sillä Reetta oli kadonnut, ehkä pelästynyt paloa ja paennut metsiin. Kalle oli jo turhaan etsiskellyt äitiään tämän vanhoista pakopaikoista, heidän oli pakko jatkaa etsintää.

Kallen vieressä suoristeli pitkiä jalkojaan pehtori Jesper Rönni, jonka vastuulla olivat Akilan pellot ja karja. Häntä painoi raskaana karjarakennusten kohtalo. Syksyn kylmiin öihin ei ollut pitkä aika.

Rosa Örn ei ole enää nuori kokematon opettajatar, vaan kypsään ikään ehtinyt nainen, leski ja vapaa-herratar. Nyt on hänen lastensa vuoro valloittaa maailma ja sydämet. Mutta kohtalo puuttuu peliin.

Vanha kartano palaa poroksi ja uuden Kotkankallion rakentaminen alkaa, eikä Rosalla ole aikaa haikailuun. Hänellä on velvollisuutensa kartanon väkeä ja tehdastyöläisiä kohtaan, samalla hän haluaa kouluttaa niin omat lapsensa kuin kaksi kasvattiaankin ajan parhaaseen tyyliin. Se merkitsee opintoja ulkomailla ja etenkin naisille kamppailua kivisellä uralla, vaikka opintiet heillekin vähitellen avautuvat. Myös rakkaus koettelee Akilan nuoria, eivätkä sen liekit armahda vapaaherratartakaan.

Vallasrouva on itsenäinen romaani, joka jatkaa suursuosion saavuttaneesta *Opettajattaresta* tutun Rosa Örnin tarinaa. Nyt Suomi ja Eurooppa elävät rauhan ja vahvan talouskasvun sekä kiihkeän teollistumisen vuosikymmeniä.

